

УДК 332.12

<https://doi.org/10.32342/3041-2137-2026-2-65-4>

О. О. Рудаченко,

доктор економічних наук, доцент Харківського національного
університету міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків (Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-9597-5748>

В. В. Смачило,

доктор економічних наук, професор Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)
та Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків (Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-6153-1564>

О. В. Кулініч,

кандидат державного управління, доцент Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна, м. Харків (Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-0870-3136>

Д. С. Захаров,

кандидат економічних наук, докторант Харківського національного університету міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків (Україна)

<https://orcid.org/0009-0006-5751-6771>

КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА РІВНЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ ОЦІНКИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Післявоєнне відновлення територіальних громад (ТГ) є ключовим завданням для забезпечення стабільного розвитку країни. Війна суттєво вплинула на соціально-економічний стан громад, спричинивши значні втрати інфраструктури, людського капіталу та економічної активності. У цих умовах виникає потреба в ефективній оцінці їхнього потенціалу для визначення пріоритетів підтримки та розробки стратегій розвитку. Стаття присвячена розробці методологічного підходу до класифікації територіальних громад за рівнем їх соціально-економічного потенціалу (СЕП), що є основою для їх ранжування та визначення найбільш уразливих громад у контексті післявоєнного відновлення. Автори аналізують чинники, що впливають на розвиток громад, та пропонують систему оцінки, яка враховує інфраструктурні, демографічні, економічні та соціальні аспекти.

Методологічний підхід базується на використанні таксономічного аналізу та кластеризації, що дозволяє виділити групи громад з подібними характеристиками та визначити пріоритетні напрями розвитку. У дослідженні розглядаються ключові критерії оцінки, включаючи рівень економічної активності, доступність базових послуг, рівень зайнятості та якість соціальної інфраструктури. Запропонована методика дозволяє не лише класифікувати громади за рівнем розвитку, але й формувати цільові стратегії підтримки, орієнтовані на потреби конкретних територій. Це забезпечує ефективне використання ресурсів державної та міжнародної допомоги,

сприяє залученню інвестицій і формуванню сталих економічних моделей відновлення. Доведено, що для ефективного післявоєнного відновлення територіальних громад необхідно впроваджувати комплексний підхід, що включає: економічне відновлення та підтримку підприємництва через стратегії розвитку, залучення інвестицій та підтримку малого бізнесу; фінансову підтримку шляхом пошуку грантів і інвестицій для покриття критичних потреб; розвиток людського капіталу через професійну перепідготовку та підвищення кваліфікації, що зменшить безробіття; підвищення інвестиційної привабливості через спрощення процедур та створення сприятливого бізнес-середовища; соціальну підтримку через розвиток медичних, освітніх та соціальних послуг; регіональне та міжнародне співробітництво для обміну досвідом та реалізації спільних проєктів; розвиток інфраструктури через модернізацію транспорту, житла та об'єктів громадського користування.

Комплексна реалізація цих заходів дозволить громадам відновити економічну та соціальну стабільність, підвищити рівень зайнятості, забезпечити сталий розвиток і покращити якість життя мешканців. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації державної політики регіонального розвитку, розробки програм підтримки громад та удосконалення механізмів фінансування післявоєнного відновлення. Запропонований підхід може слугувати основою для подальших досліджень у сфері соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах кризових ситуацій.

Ключові слова: територіальні громади, соціально-економічний потенціал, сталий розвиток, стратегія розвитку, післявоєнна відбудова, людський капітал, інвестиції, підприємництво

JEL classification: O18, J23

Постановка проблеми. Післявоєнне відновлення територіальних громад є ключовим завданням для забезпечення стабільного розвитку країни. Враховуючи значний вплив війни на ситуацію в Україні, ефективна реабілітація та розвиток громад потребує комплексної оцінки їх соціально-економічного потенціалу. Для вирішення таких завдань важливим залишається класифікація громад за рівнем їх потенціалу, оскільки це дозволяє сконцентрувати ресурси та підтримку в регіонах, які найбільш потребують. Розробка методів та моделей для оцінки такого потенціалу має безпосереднє значення для створення ефективних планів та стратегій відновлення, визначення пріоритетів розвитку та забезпечення стійкості територій в умовах постконфліктної ситуації.

Соціально-економічний потенціал громад визначає їхню здатність до відновлення та розвитку, тому проведення класифікації дозволяє з'ясувати, які громади потребують першочергової допомоги для відновлення інфраструктури, розвитку підприємництва, людського капіталу та покращення соціальних умов. Така

оцінка також необхідна для ефективного планування державної фінансової політики на місцевому рівні, а також для розподілу ресурсів і стимулювання економічного зростання територіальних громад.

Однією з основних проблем в цій сфері, на сьогоднішній день, є відсутність єдиної, ефективної методології для класифікації, як можна використовувати в територіальних громадах, що ускладнює процес прийняття рішень щодо відновлення та розвитку, як у воєнний період, так і після війни. Існуючі моделі оцінки часто не враховують специфіку функціонування громади, зокрема, пошкодження інфраструктури, втрату людського капіталу, зміну соціальних, екологічних та економічних умов та ін. Більш того, відсутня достатня кількість досліджень, які б інтегрували різні аспекти соціально-економічного розвитку на місцевому рівні та враховували специфічні виклики, з якими стикаються постраждалі громади.

Таким чином, важливим залишається розробка нових підходів до класифікації територіальних громад, які б дозволяли не тільки оцінювати рівень їх соціально-

економічного потенціалу в загальному, а й враховувати особливості післявоєнного відновлення, зокрема необхідність адаптації економічних і соціальних структур до нових реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження потенціалу територіальних громад привертає увагу вчених у різних країнах світу, в тому числі й в Україні. Наприклад, у роботі Хандаліч Плахоніч М. та Кука Ф. [1] проаналізовано потенціал розвитку м. Сараєво та його регіону з урахуванням обмежень та можливостей, пов'язаних з природними і соціальними ресурсами, що підкреслює важливість комплексного підходу до оцінки соціально-економічного потенціалу для подальшого розвитку регіонів. Інші автори, зокрема, Рабе М. [2], зосереджуються на сталому розвитку регіонів через потенціал біомаси на прикладі Західнопоморського регіону, де визначають екологічні, економічні та соціальні аспекти сталого розвитку, що є важливими при класифікації територіальних громад. У роботі [3] обговорюється потенціал вітроенергетики на різних територіях Туреччини, що дає змогу краще зрозуміти можливості відновлюваної енергетики як складової частини потенціалу. Ерфан В. [4] акцентує увагу на природно-ресурсному потенціалі регіонів, що має безпосередній вплив на економічну стабільність і розвиток територіальних громад, зокрема в умовах відновлення після природних чи техногенних катастроф. Безама А. [5] аналізує потенціал інтеграції енергетичних і екологічних мереж на рівні регіону, що також впливає на розвиток територій. У роботах Білоуса Я. Ю. [6] і Двігуна А. [7] досліджуються аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку ТГ України, зокрема, через мобілізацію економічних ресурсів і відновлення ключових інфраструктурних об'єктів. У дослідженні [8] акцентується увага на тенденціях розвитку інвестиційного потенціалу, що може стимулювати інноваційно-інвестиційну діяльність та сприяти відновленню регіонів після кризових ситуацій. Островська Г. та ін. [9]

обґрунтували важливість інтелектуального потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності країни. Патицька Х. [10] розглядала механізми активізації фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в Україні, зокрема через удосконалення управлінських практик та залучення інвестицій. Дослідження Гринчишина І. [11] вказує на значення соціально-економічної диференціації громад як ключового елемента для розробки стратегії регіонального розвитку. Вивчення соціальних і економічних факторів допомагає розробити більш точну класифікацію громад за рівнем їхнього потенціалу. У дослідженні Подзізей О. О. та Шматковська Т. О. [12] розглядаються теоретичні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, що є необхідною умовою для їх подальшого розвитку після війни, на основі ресурсного і інвестиційного потенціалу. В роботі Дубовика А. [13] досліджено шляхи та інструменти підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу громад, що є важливим аспектом для їхнього відновлення і подальшого розвитку. Зокрема, автор акцентує увагу на механізмах залучення інвестицій та використання інноваційних технологій для стимулювання економічного зростання територіальних громад. Не менш важливим є дослідження Дзвінчука Д. І. та Бурси О. І. [14], які вивчали роль людського капіталу в розвитку територіальних громад. Автори визначили ключові чинники, що впливають на розвиток людського потенціалу в громадах, та їх взаємодію з іншими складовими. Крім того, в дослідженні Томашук І. та Томашук І. [16] акцентована увага на стратегічних основах інноваційного розвитку територіальних громад, що є важливим фактором для їх економічного зростання і післявоєнного відновлення, що включає в себе не лише інноваційні стратегії розвитку, а й активізацію людського капіталу, що є необхідним для успішної трансформації громад у сучасних умовах. Також, аналізуючи сучасні виклики, Маліборський П. В. [17] у своїй роботі розглядає стратегії підвищення приросту

надходжень до місцевих бюджетів, що є також важливим для забезпечення фінансової стабільності та відновлення територіальних громад після криз.

Деякі напрацювання щодо розвитку громад відображено в дослідженнях [16-17]. Так, після детального аналізу наукових праць українських та зарубіжних дослідників стала очевидною відсутність єдиної точки зору щодо застосування універсальної методології та підходів до оцінки соціально-економічного потенціалу територіальних громад. Виявлено, що дослідники використовують різноманітні методи, що призводить до розбіжностей у висновках і рекомендаціях. З одного боку, це ускладнює процес наближення до об'єктивного розуміння ситуації, а з іншого – створює перспективи для подальших досліджень та удосконалення моделей оцінки у контексті післявоєнного відновлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дана стаття присвячена формуванню методологічного підходу щодо класифікації територіальних громад за рівнем їх соціально-економічного потенціалу, що слугує основою для їх ранжування та визначення найбільш постраждалих громад.

У межах дослідження сформовано завдання проаналізувати загальний стан територіальних громад в воєнний період, розробити методології класифікації, що враховує особливості їх післявоєнного відновлення, та запропонувати рекомендації для практичного застосування результатів оцінки в процесі планування та розробки стратегії розвитку, плану відновлення та розвитку ТГ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження потенціалу територіальних громад є важливим для визначення напрямів їх подальшого розвитку, оптимізації ресурсного забезпечення, в тому числі кадрового, та підвищення ефективності участі у соціально-економічних процесах, що дозволяє

забезпечити збалансоване і стійке зростання на місцевому рівні. Під потенціалом територіальних громад мається на увазі комплекс існуючих і майбутніх можливостей, які в сукупності визначають здатність громади до прогресу та досягнення успіхів як під час воєнного часу, так і в післявоєнний період. Варто зазначити, що кожна ТГ має свій потенціал, тому проведення класифікації територіальних громад за рівнем соціально-економічного потенціалу (СЕП) є необхідним для більш ефективного управління розвитком місцевих громад, що дозволить ідентифікувати сильні та слабкі сторони кожної громади, визначити пріоритетні напрямки розвитку, а також оптимізувати розподіл ресурсів та державної підтримки. Метою такої класифікації є виявлення структур даних шляхом формування груп схожих об'єктів, які називаються кластерами. Крім того, цей метод дозволяє надати структурованість об'єктам, які досліджуються, що робить його важливим для виявлення закономірностей, які не завжди можна побачити через візуальне спостереження. Крім того, розроблена класифікація забезпечить можливість врахування специфіки та потреб різних територіальних громад у процесах відновлення та розвитку, сприяючи їх стійкому зростанню, покращенню рівня життя населення та підвищенню економічної спроможності в умовах післявоєнного відновлення. Для проведення відповідної класифікації пропонується наступний методологічний підхід, який включає в себе 6 основних етапів (рис.1).

В рамках першого етапу було обрано територіальні громади для подальшого дослідження. Всього в Україні – 1469 ТГ [18]. Так, за принципом В. Парето [19-20] та принципом Р. Коха «80/20» [21], які стверджують, що 80% результатів обумовлені 20% витрачених зусиль або причин, було рандомно обрано 300 ТГ, статистичні дані яких повністю доступні на офіційних відкритих джерелах [18] (рис. 2). Ці принципи знаходять широке

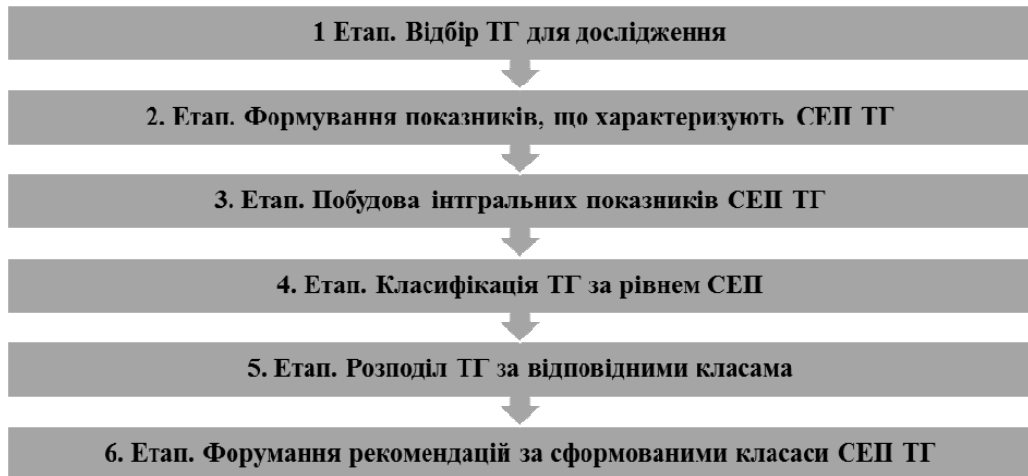

Рис. 1. Методологічний підхід класифікації ТГ за рівнем СЕП

Джерело: сформовано авторами

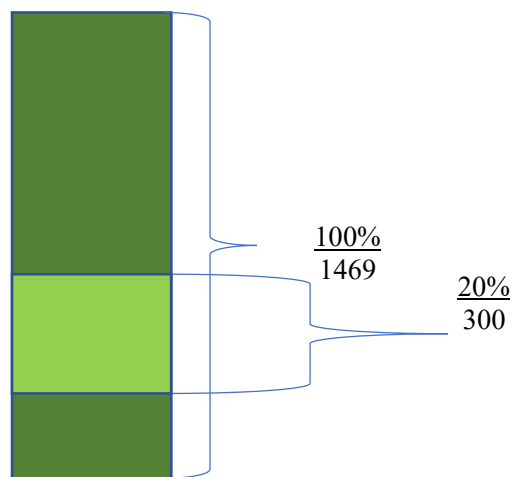

Рис. 2. Візуалізація імплементації принципу Парето до вибору ТГ

Джерело: сформовано авторами

застосування в різних галузях, зокрема в освіті та науці, бізнесі, тайм-менеджменті, особистій ефективності, організації сталого розвитку, територіального управління та інших сферах.

Далі, в рамках 2 етапу, запропонованої методології, було сформовано показники, що характеризують СЕП ТГ. Для цього авторами було проаналізовано значну кількість міжнародних індексів, що характеризують потенціал, таких як

індекс щастя, індекс гендерної нерівності, індекс людського розвитку та інші. Досліджено також і ряд інших показників, які можуть бути індикаторами розвитку ТГ та забезпечувати їх потенціал. Так, для комплексної та повної оцінки СЕП територіальних громад було виділено окремі блоки, що включають економічну та соціальну складову. Такий підхід дозволяє всебічно оцінити не тільки поточний стан громад, але й визначити

їх потенціал для майбутнього розвитку, спираючись на офіційні дані. Основою для такого дослідження є система показників, які відображають ключові аспекти життєдіяльності громади та їх вплив на розвиток (рис.3). Проте, досліджувана система показників не завжди є інформаційно доступною, достовірною, регулярно оновленою та здатною до розширення в часі та просторі. У зв'язку з цим, в рамках 3 етапу (рис. 4) авторами, за допомогою методів таксономії, було побудовано інтегральні показники соціально-економічного потенціалу територіальних громад.

Аналіз значень інтегральних показників соціально-економічного потенціалу показав негативну тенденцію та щорічне зниження соціально-економічного потенціалу громад. На рис. 4 наведено порівняння інтегральних показників територіальних громад Миколаївського регіону за 2022–2023 рр.

Загалом, у більшості досліджених територіальних громад показники мають значне відставання від максимального значення, яке дорівнює 1, що є орієнтиром у запропонованих моделях (чим ближчий інтегральний показник до 1, тим вищий рівень соціально-економічного потенціалу). Далі в рамках 4 етапу (рис. 1) за допомогою методів кластерного аналізу, які включають різноманітні

техніки та алгоритми класифікації, зокрема, методи об'єднання кластерів, було проведено класифікацію ТГ за інтегральним показником СЕП. Так, Евклідова відстань між двома точками x і y – найкоротша відстань між ними. У випадку двовимірного або тривимірного простору ця міра є геометричною довжиною відрізка прямої, що з'єднує ці точки. Для n змінних евклідова відстань обчислюється за формулою (1) [22–23]:

$$\text{dist}(x,y) = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - y_i)^2}. \quad (1)$$

Квадрат евклідової відстані визначається за формулою (2):

$$\text{dist}(x,y) = \sum_{i=1}^n (x_i - y_i)^2. \quad (2)$$

На рис. 5 показана ієрархічна кластеризація за методом найвіддаленішого сусіда з використанням квадрата евклідової відстані.

Отже, наведена на рис. 5 схема демонструє структуру кластерів, де висота злиття показує ступінь подібності між об'єктами. Чим нижча висота злиття, тим більше схожі об'єкти, що дозволяє візуально визначити кількість кластерів і оцінити їхню схожість. З рис. 5 також видно чіткий розподіл на 8 кластерів. Далі застосовано двоетапний алгоритм кластеризації, який розроблений для аналізу великих обсягів

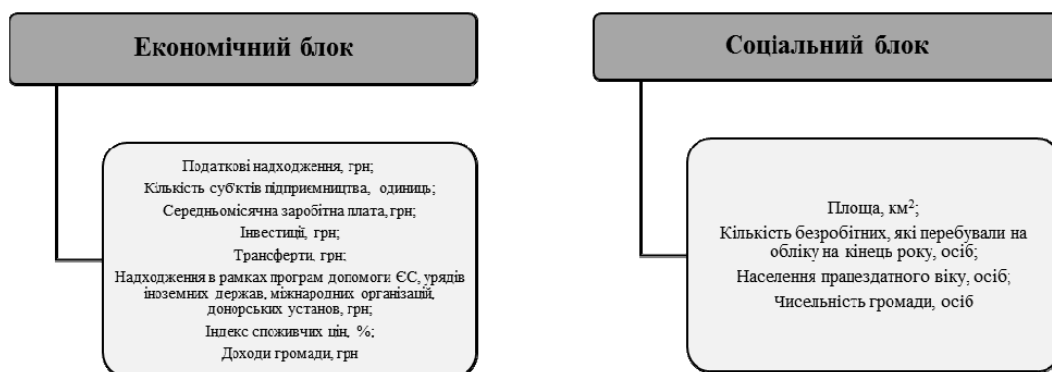

Рис. 3. Показники, що характеризують соціально-економічний потенціал територіальних громад

Джерело: сформовано авторами

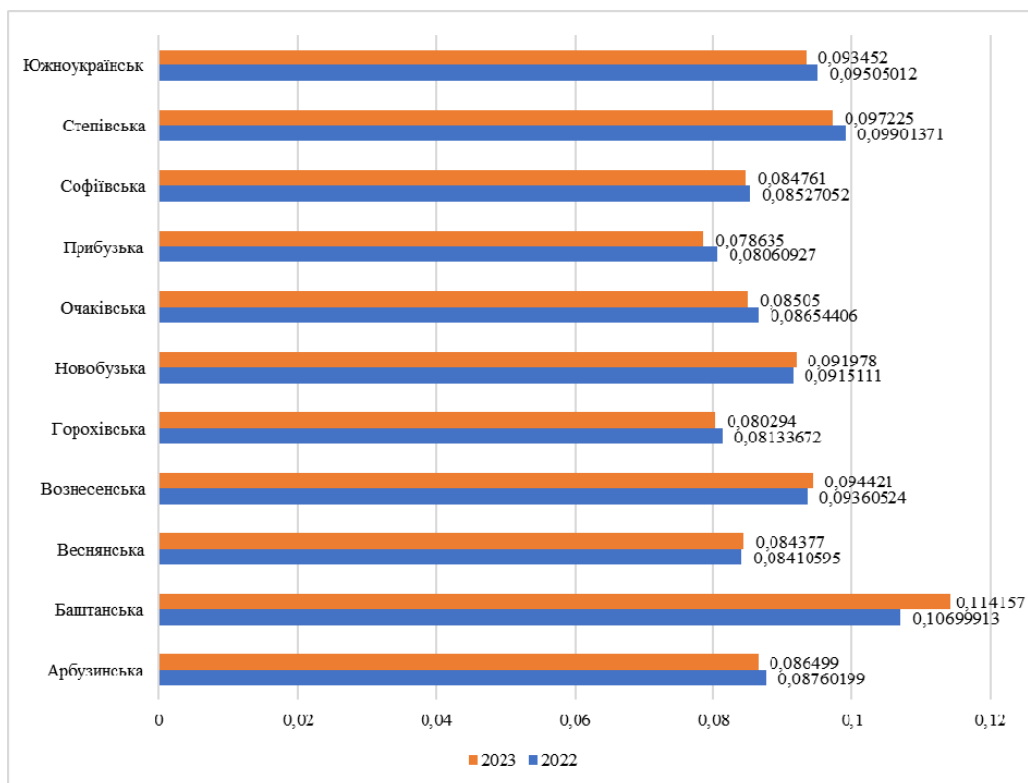

Рис. 4. Інтегральні показники СЕП територіальних громад Миколаївського регіону
Джерело: сформовано авторами

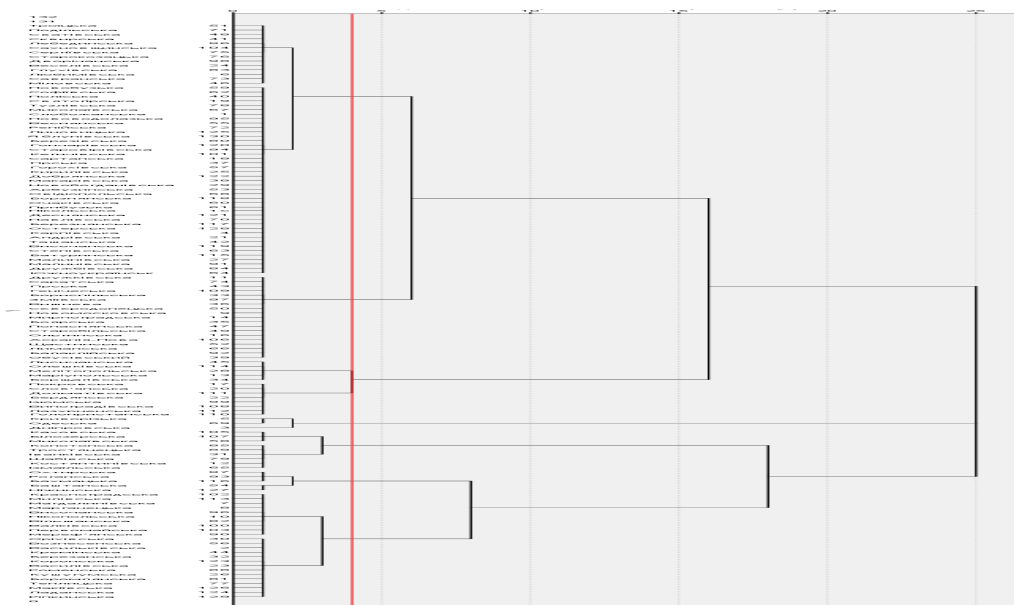

Рис. 5. Ієрархічна кластеризація за методом найвіддаленішого сусіда з використанням квадрата евклідової відстані
Джерело: сформовано авторами

даних і ефективно працює як з неперервними, так і з категоріальними змінними. Завдяки своїй гнучкості та потужності двоетапний алгоритм дає змогу детально аналізувати структури даних і виділяти значущі класи у складних наборах інформації. Цей опис ґрунтується на документації пакету *SPSS*.

Одним з найпоширеніших ітеративних методів є алгоритм *k*-середніх, також відомий як швидкий кластерний аналіз. На відміну від ієрархічних методів, які не вимагають попереднього визначення кількості кластерів, для застосування алгоритму *k*-середніх потрібно заздалегідь встановити ймовірну кількість кластерів. Метод *k*-середніх полягає в мінімізації суми квадратів відстаней між кожним спостереженням і центром його кластера, тобто функції, яка оцінює якість кластеризації (3–4) [22–23].

$$\sum_{i=1}^k \sum_{k \in D_i} x_i - c_i^2, \quad (3)$$

де D_i – набір векторів що належать до i -го кластеру, а c_i – середнє значення цих векторів.

$$c_i = \frac{\sum_{k=1}^{N_i} x_k}{N_i}, x_k \in D_i. \quad (4)$$

Основна концепція алгоритму *k*-середніх полягає в тому, що на кожній ітерації обчислюється новий центр мас для кожного кластера. Після цього дані перерозподіляються між кластерами на основі того, який з отриманих центрів є найближчим за вибраною метрикою. Цей процес повторюється, поки зміни в кластеризації не стануть незначними або поки центри мас не припинять змінюватися [22]. Більш детальний кластерний аналіз методом *k*-середніх за 2023 рік наведено нижче (табл. 1–3).

Слід зауважити, що значення *F*-статистики має використовуватися лише як індикатор, оскільки кластери вибиралися з метою максимізації різниць між спостереженнями в різних кластерах. Спостережувані рівні значимості не були скориговані відповідно, тому їх не можна використовувати для перевірки гіпотези про рівність середніх значень кластерів.

Таким чином, на основі отриманих інтегральних показників було сформовано 8 кластерів (табл. 4), які об'єднано в 3 групи:

– група А – це кластери (1, 2 та 3) територіальних громад з високими показниками СЕП. Ці громади мають розвинену інфраструктуру, активний бізнес-сектор та низький рівень безробіття, отримуючи значне фінансування від держави та міжнародних організацій, що робить їх соціально-економічно стабільними та процвітаючими;

– група Б – це кластери (4, 5 та 6) територіальних громад з середніми показниками СЕП. Ці громади мають обмежені інвестиції, але є трансферти, які частково підтримують економіку, вони також мають потенціал для розвитку, але за умови належної підтримки та фінансування;

– група В – це кластери (7 та 8) територіальних громад з низькими показниками СЕП. Ці громади мають високий рівень безробіття, низькі доходи, брак підприємств та фінансування. Тут спостерігається кризова ситуація з обмеженими інвестиціями та трансфертами, що потребує глибшого дослідження та розробки заходів для вирішення соціально-економічних проблем.

На рис. 6 наведена матриця розподілу територіальних громад за кластерами. Особливий інтерес представляють громади, що входять до групи В, вони, як правило, стикаються з обмеженим доступом до фінансових ресурсів, що негативно впливає на їх можливість реалізовувати інфраструктурні проекти та надавати якісні соціальні послуги. Низький рівень інвестицій свідчить про недостатню привабливість цих громад для бізнесу, що обмежує створення нових робочих місць. Крім того, низький соціально-економічний потенціал таких громад сприяє відтоку населення, зокрема молоді, яка шукає кращі умови життя в інших регіонах. Внаслідок цього, ці громади потребують цілеспрямованої підтримки та розвитку для підвищення своєї стабільності та життєздатності, особливо в умовах воєнного та післявоєнного відновлення.

Таблиця 1

Початкові центри кластерів*

Показник	Кластер							
	1	2	3	4	5	6	7	8
ІП СЕП	0,6856	0,4896	0,4215	0,2546	0,11123	0,1145	0,0635	0,0079

*Джерело: сформовано авторами

Таблиця 2

Кінцеві центри кластерів*

Показник	Кластер							
	1	2	3	4	5	6	7	8
ІП СЕП	0,6856	0,4896	0,4536	0,2546	0,2023	0,1342	0,1011	0,0901

*Джерело: сформовано авторами

Таблиця 3

Дисперсійний аналіз*

Показник	Кластер		Похибка		F	Знч.
	Середній квадрат	ст.св.	Середній квадрат	ст.св.		
ІП СЕП	,123	7	,001	123	189,036	,000

*Джерело: сформовано авторами

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропонована в дослідженні методологія класифікації ТГ за рівнем їх СЕП дала змогу обрати територіальні громади, які мають високий (група А), середній (група Б), та низький (група В) рівень соціально-економічного потенціалу. Доведено, що особливий інтерес представляють ТГ, що потрапили до групи В (кластери 7 і 8), вони мають високий рівень безробіття, низький дохід, обмежену кількість підприємств та брак фінансування. Такі громади потребують комплексних заходів для подолання кризової ситуації та створення умов для стабільного розвитку. Враховуючи наведені проблеми необхідно розробляти і впроваджувати ефективні рекомендації, спрямовані на покращення їх соціально-економічного потенціалу та стимулювання розвитку в коротко- та довгостроковій перспективі. Такі рекомендації можуть включати:

1. Розробку стратегій економічного відновлення, що передбачає створення довгострокових стратегій розвитку з фокусом на залучення інвестицій, підтримку

місцевого бізнесу та створення робочих місць. Важливо включити програми підтримки підприємництва та стартапів, що дозволить громадам поступово відновлювати економічну активність.

2. Залучення додаткових фінансових ресурсів, де рекомендується активно шукати додаткові джерела фінансування, зокрема через державні та міжнародні гранти, міжнародні програми та інші механізми підтримки. Це дозволить покрити брак фінансування на соціальні та інфраструктурні проекти.

3. Підвищення людського капіталу, що включає організацію програм перепідготовки та підвищення кваліфікації для безробітних та молоді, що дозволить поліпшити їх шанси на ринку праці та зменшити рівень безробіття.

4. Підтримка інвестиційної привабливості, що є необхідним для стимулювання економічного розвитку громадам необхідно створити сприятливі умови для залучення інвесторів. Це включає в себе спрощення адміністративних процедур, зниження податкових ставок для малого та середнього бізнесу, а

Група А	1 кластер	Дніпровська
	2 кластер	Одеська
	3 кластер	Криворізька, Миколаївська
Група Б	4 кластер	Маріупольська
	5 кластер	Бердянська, Мелітопольська, Борщагівська, Лисичанська
	6 кластер	Іванківська, Каховська
Група В	7 кластер	Магдалинівська, Марганецька, Нікопольська, Костянтинівська, Ніжинська, Баштанська, Ізмаїльська, Шабівська, Конотопська, Охтирська, Тростянецька, Балаклійська, Роганська, Височанська, Ізюмська, Валківська, Красноградська, Білозерська, Бахмацька,
	8 кластер	Слобожанська, Васильківська, Карпівська, Любимівська, Новомосковська, Дружківська, Старобільська, Мирноградська, Нікольська, Ольгинська, Покровська, Сартанська, Святогірська, Слов'янська, Андрівська, Василівська, Веселівська, Кирилівська, Кушугумська, Малинівська, Новобогданівська, Орхівська, Березанська, Бориспільська, Боярська, Вишнева, Гірська, Макарівська, Обухівський, Поліська, Сквирська, Ташанська, Гірська, Кременська, Міловська, Попаснянська, Сватівська, Северодонецька, Троїцька, Щастинська, Арбузинська, Веснянська, Вознесенська, Горохівська, Новобузька, Очаківська, Прибузька, Софіївська, Степівська, Южноукраїнськ, Лиманська, Миколаївська, Овідіопольська, Павлівська, Подільська, Ренійська, Савранська, Саратська, Сергіївська, Старокозацька, Теплицька, Тузлівська, Березівська, Боромлянська, Вільшанська, Глухівська, Дружбівська, Лебединська, Роменська, Мереф'янська, Малинівська, Старовірівська, Нововодолазька, Зміївська, Дворічанська, Кеґичівська, Первомайська, Сахновщинська, Асканія-Нова, Виноградівська, Генічеська, Голопристанська, Долгатівська, Лазурненська, Милівська, Олешківська, Батуринська, Березнянська, Борзнянська, Височанська, Гончарівська, Деснянська, Добрянська, Коропська, Ладанська, Линовицька, Макіївська, Остерська, Ріпкинська, Яблунівська

Рис. 6. Матриця розподілу територіальних громад за кластерами, 2023 р.

Джерело: сформовано авторами

також розвиток інфраструктури, яка буде привабливою для інвесторів.

5. Розвиток соціальних програм, що дає можливість спрямовувати зусилля на покращення соціальної інфраструктури, зокрема на забезпечення доступу до якісних медичних послуг, освіти та соціального захисту для найбільш вразливих верств населення.

6. Зміцнення міжуніципального співробітництва, що є необхідною умовою для налагоджування співпраці з сусідніми громадами та державними структурами для обміну досвідом, спільного вирішення проблем і залучення фінансової допомоги, що допоможе покращити соціально-економічну ситуацію в регіоні. Гарною

практикою є мережування не лише в Україні, але й і з громадами європейських країн.

7. Пошук інвестицій в інфраструктуру, де слід звернути увагу на оновлення і розвиток інфраструктури, включаючи дороги, житлові та громадські об'єкти, що сприятиме поліпшенню умов життя і створенню сприятливих умов для економічної діяльності та зростання інвестицій.

Таким чином, запропоновані рекомендації допоможуть громадам, що потрапили до групи В покращити свою ситуацію, створити умови для розвитку бізнесу та інфраструктури, а також зменшити рівень безробіття і підвищити якість життя мешканців.

Список використаної літератури

1. Handalić Plahonjić M., Kuka F. Sarajevo – Potential and Limitations in the Development of the City and Region. *Uprava*. 2023. 14(2). pp. 104–118. <https://doi.org/10.53028/1986-6127.2023.14.2.104>
2. Rabe M., Norek T., Widera K., Gawlik A., Łopatka A., Gutowska E. Sustainable Development of the Region – Biomass Potential on Example of the West Pomeranian Region. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2023. 13(1), pp. 337–344. <https://doi.org/10.47459/jssi.2023.13.35>
3. Neslihan E., Rammah Y., Kamber K., Özpolat Ö. F., Güldüren M., Kırmızıtaş H. Assessment of Wind Energy Potential Across Various Regions of Turkey. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4706892>
4. Erfan V. Y., Gazuda S. M., Voloshchuk, N. Y. Природно-ресурсний потенціал розвитку регіональної просторово-економічної системи. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2018.1(24). pp. 434–442. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i24.128233>
5. Bezama A., Hildebrandt J., Thrän D. Analyzing the Potential Environmental and Socio-Economic Impacts of Regional Energy Integration Scenarios of a Bio-Based Industrial Network. *Sustainability*. 2022. 14. 15886. <https://doi.org/10.3390/su142315886>
6. Білоус Я. Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. 2022. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10052>
7. Двігун А. Стійкість та потенціал громад в умовах війни: загрози та заходи протидії. *Review of transport economics and management*. 2024. 10(26). С. 34–38. <https://doi.org/10.15802/rtem2023/300138>
8. Лапішко М., Тяжкороб І., Лапішко З., Федевич Л. Тенденції розвитку фінансово-інвестиційного потенціалу територіальної економіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. 2(37). Рр. 332–342. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v2i37.230300>
9. Островська Г., Андрушків Б., Ціх Г., Бойчик І., Ставнича Н. Формування пріоритетів розвитку інтелектуального потенціалу в умовах становлення економіки, заснованої на знаннях. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 1(42), pp. 415–427. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.42.2022.3561>
10. Патицька Х. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів. 2019. 209 с.
11. Гринчишин І. Соціально-економічна диференціація територіальних громад в контексті формування нової парадигми регіонального розвитку, *Економіка та суспільство*, 2020. (22). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-61>
12. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Теоретичні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 82. С. 12–18. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.012
13. Дубовик А. Інноваційно-інвестиційний потенціал територіальних громад, шляхи та інструменти його підвищення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-94>
14. Дзвінчук Д. І., Бурса О. І. Людський капітал як визначальний чинник розвитку територіальних громад в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2024. № 1(29). С. 15–23. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-1\(29\)-15-23](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-1(29)-15-23)
15. Томашук, І., Томашук, І. (2023). Стратегічні основи інноваційного розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*, (57). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-81>

16. Uhodnikova, O., Rudachenko, O., Troian, V., Bogdan, N., Kravtsova, S. Evaluation and analysis of the socio-economic potential of territorial communities. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. 7(1), 2025006. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2025006>
17. Smachylo V., Dymchenko O., Rudachenko O., Bozhydai I., Khailo Y. Formation of Strategies for the Development of Startup Ecosystems as a Prerequisite for Sustainable Entrepreneurship. In: *Semenov, A., Yepifanova, I., Kajanová, J. (eds) Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. 2024. vol 194. Springer, Cham. P. 1-19. https://doi.org/10.1007/978-3-031-53984-8_1
18. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/>
19. Pareto V. On the Economic Phenomenon. *International Economic Papers*. 1953. No. 3. L. P. 184.
20. Blackman I, Chan E. Using Pareto Principle plus statistic methodology in establishing a cost-estimating model. URL: https://wbc2013.apps.qut.edu.au/papers/cibwbc2013_submission_149.pdf21
21. Кох Р. Принцип 80/20. Секрет досягнення більшого за менших витрат. КМ-Букс. 2022. 400 с.
22. Sotska Y. I. (2015). Methodological Principles of Cluster Analysis of Competitiveness of Ukrainian Banks. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2015. 2(19). Pp. 177–185. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i19.57261>
23. Scitovski R., Sabo K., Martínez-Álvarez F., Ungar Š. Cluster Analysis and Applications. *Springer Cham*. 2021. 271 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-74552-3>

References

1. Handalić Plahonjić, M., Kuka, F. (2023). Sarajevo – Potential and Limitations in the Development of the City and Region. *Uprava*, 14(2), 104–118. <https://doi.org/10.53028/1986-6127.2023.14.2.104>
2. Rabe, M., Norek, T., Widera, K., Gawlik, A., Łopatka, A., Gutowska, E. (2023). Sustainable Development of the Region – Biomass Potential on Example of the West Pomeranian Region. *Journal of Security and Sustainability Issues*. Volume 13, Issue 1, pp. 337–344. <https://doi.org/10.47459/jssi.2023.13.35>
3. Neslihan, E., Rammah, Y., Kamber, K., Özpolat, Ö. F., Güldüren, M., Kırmızıtaş, H. Assessment of Wind Energy Potential Across Various Regions of Turkey. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4706892>
4. Erfan, V. Y., Gazuda, S. M., Voloshchuk, N. Y. (2018). Pryrodno-resursnyi potentsial rozvytku rehionalnoi prostorovo-ekonomichnoi systemy. [Natural resource potential of the regional spatial and economic system development]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(24), 434–442. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i24.128233> (in Ukrainian)
5. Bezama, A., Hildebrandt, J., Thrän, D. (2022). Analyzing the Potential Environmental and Socio-Economic Impacts of Regional Energy Integration Scenarios of a Bio-Based Industrial Network. *Sustainability*, 14, 15886. <https://doi.org/10.3390/su142315886>
6. Bilous, Ya. Yu. (2022). Teoretychni aspekty orhanizatsiino-ekonomichnoho zabezpechenniarozvytku terytorialnykh hromad Ukrainy. [Theoretical aspects of organizational and economic support for the development of territorial communities of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. 2022. № 3. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10052> (Accessed 20 March 2025) (in Ukrainian)
7. Dvihun, A. (2024). Stiikist ta potentsial hromad v umovakh viiny: zahrozy ta zakhody protydii. [Resilience and Potential of Communities in War: Threats and Countermeasures]. *Review of transport economics and management*. 2024. Vol. 10(26). pp. 34–38. <https://doi.org/10.15802/rtem2023/300138> (in Ukrainian)

8. Lapishko, M., Tiazhkorob, I., Lapishko, Z., Fedevych, L. (2021). Tendentsii rozvytku finansovo-investytsiinoho potentsialu terytorialnoi ekonomiky. [Trends in the development of financial and investment potential of the territorial economy]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(37), 332–342. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v2i37.230300> (Accessed 20 March 2025) (in Ukrainian)

9. Ostrovska, H., Andrushkiv, B., Tsikh, H., Boichyk, I., Stavnycha, N. (2022). Formuvannia priorytetiv rozvytku intelektualnogo potentsialu v umovakh stanovlennia ekonomiky, zasnovanoi na znanniakh. [Formation of priorities for the development of intellectual potential in the context of the formation of a knowledge-based economy]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(42), 415–427. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.42.2022.3561> (Accessed 20 March 2025) (in Ukrainian)

10. Patytska, Kh. (2019). Finansovo-ekonomichniy potentsial terytorialnykh hromad: mekhanizmy funktsionuvannia ta aktyvizatsii: monohrafiia. [Financial and economic potential of territorial communities: mechanisms of functioning and activation: monograph]. DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy». Lviv. 209 p. (in Ukrainian)

11. Hrynchyshyn, I. (2020). Sotsialno-ekonomichna dyferentsiatsiia terytorialnykh hromad v konteksti formuvannia novoi paradyhmy rehionalnogo rozvytku, [Socio-economic differentiation of territorial communities in the context of the formation of a new paradigm of regional development]. *Ekonomika ta suspilstvo*. (22). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-61> (in Ukrainian)

12. Podzizei, O. O., Shmatkovska T. O. (2023). Teoretychni zasady vidnovlennia konkurentospromozhnosti terytorialnykh hromad i rehioniv. [Theoretical foundations of restoring the competitiveness of territorial communities and regions]. *Halytskyi ekonomichniy visnyk*. № 82. P.12–18. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.012 (in Ukrainian)

13. Dubovyk, A. (2024). Innovatsiino-investytsiinyi potentsial terytorialnykh hromad, shliakhy ta instrumenty yoho pidvyshchennia. [Innovation and investment potential of territorial communities, ways and tools to increase]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-94> (in Ukrainian)

14. Dzvinchuk, D. I., Bursa, O. I. (2024). Liudskyi kapital yak vyznachalniy chynnyk rozvytku terytorialnykh hromad v Ukraini. [Human capital as a determining factor in the development of territorial communities in Ukraine]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*. № 1(29). P.15–23. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-1\(29\)-15-23](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-1(29)-15-23) (in Ukrainian)

15. Tomashuk, I., Tomashuk, I. (2023). Stratehichni osnovy innovatsiinoho rozvytku terytorialnykh hromad. [Strategic foundations of innovative development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (57). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-81> (in Ukrainian)

16. Uhodnikova, O., Rudachenko, O., Troian, V., Bogdan, N., Kravtsova, S. (2024). Evaluation and analysis of the socio-economic potential of territorial communities. *Multidisciplinary Science Journal*, 7(1), 2025006. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2025006>

17. Smachylo, V., Dymchenko, O., Rudachenko, O., Bozhydai, I., Khailo, Y. (2024). Formation of Strategies for the Development of Startup Ecosystems as a Prerequisite for Sustainable Entrepreneurship. In: Semenov, A., Yepifanova, I., Kajanová, J. (eds) *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*, vol 194. Springer, Cham. pp. 1-19. https://doi.org/10.1007/978-3-031-53984-8_1

18. Detsentralizatsiia v Ukraini. URL: <https://decentralization.ua/> (Accessed 20 March 2025) (in Ukrainian)

19. Pareto, V. On the Economic Phenomenon. International Economic Papers. 1953. No. 3. L. P. 184.

20. Blackman, I, Chan, E. Using Pareto Principle plus statistic methodology in establishing a cost-estimating model. Available at: https://wbc2013.apps.qut.edu.au/papers/cibwbc2013_submission_149.pdf21 (Accessed 20 March 2025)

21. Kokh, R. Pryntsyp 80/20. Sekret dosiahnennia bilshoho za menshykh vytrat. KM-Buks. 2022. 400 p.

22. Sotska, Y. I. (2015). Methodological Principles of Cluster Analysis of Competitiveness of Ukrainian Banks. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(19), 177–185. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i19.57261>

23. Scitovski, R., Sabo, K., Martínez-Álvarez, F., Ungar, Š. (2021) Cluster Analysis and Applications. Springer Cham. 271 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-74552-3>

CLASSIFICATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES BY THE LEVEL OF SOCIO-ECONOMIC POTENTIAL: METHODS AND MODELS OF ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY

Olha Rudachenko, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv (Ukraine).

E-mail: polkin87@ukr.net

Valentyna Smachylo, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine), O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv (Ukraine).

E-mail: smachylo.v@duan.edu.ua

Oleh Kulinich, V. N. Karazin National University in Kharkiv, Kharkiv (Ukraine).

E-mail: mpho@ukr.net

Denys Zakharov, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv (Ukraine).

E-mail: zakharovds@online.ua

<https://doi.org/10.32342/3041-2137-2026-2-65-4>

Keywords: *territorial communities, socio-economic potential, sustainable development, development strategy, post-war reconstruction, human capital, investment, entrepreneurship*

JEL classification: *O18, J23*

Post-war recovery of territorial communities (TC) is a key task for ensuring the country's stable development. The war has significantly impacted the socio-economic condition of communities, causing substantial losses in infrastructure, human capital, and economic activity. In these circumstances, there is a need for a practical assessment of their potential to determine support priorities and develop development strategies. This article is dedicated to creating a methodological approach for classifying territorial communities based on their socio-economic potential (SEP), which serves as a basis for ranking and identifying the most vulnerable communities in the context of post-war recovery. The authors analyze community development factors and propose an evaluation system that considers infrastructure, demographic, economic, and social aspects.

The methodological approach is based on taxonomic analysis and clustering, which allows for identifying groups of communities with similar characteristics and determining priority development directions. The study examines key evaluation criteria, including the level of economic activity, accessibility of essential services, employment levels, and the quality of social infrastructure. The proposed methodology classifies communities by their development level and forms targeted support strategies tailored to the specific needs of areas. This ensures the effective use of state and international aid resources, promotes investment attraction, and fosters the formation of sustainable

economic recovery models. It has been proven that for effective post-war recovery of territorial communities, a comprehensive approach is required, which includes: economic recovery and support for entrepreneurship through development strategies, investment attraction, and support for small businesses; financial support through the search for grants and investments to cover critical needs; human capital development through professional retraining and skill improvement to reduce unemployment; enhancing investment attractiveness through simplifying procedures and creating a favorable business environment; social support through the development of medical, educational, and social services; regional and international cooperation for experience exchange and implementation of joint projects; and infrastructure development through the modernization of transport, housing, and public facilities.

The comprehensive implementation of these measures will enable communities to restore economic and social stability, increase employment levels, ensure sustainable development, and improve the quality of life for residents. The study results can be used to optimize state regional development policies, develop support programs for communities, and improve funding mechanisms for post-war recovery. The proposed approach can serve as a foundation for further research in the socio-economic development of territorial communities in crisis situations.

Дата надходження до редакції / Submitted: 21.05.25

Дата прийняття до публікації / Accepted: 29.01.26

Дата публікації / Published: 02.07.2026